

3. ה' תוך גאולתו הראשון לא יפג

כל מה שהעולם מתבסס ורוח האדם מתפתח בקרבנו, רואים אנו את החיים עוברים מן המצב האינסטינקטיבי אל מצב ההכרה.

חק תפצי-הקיום ושמירת-הקיום שורר בדרך-הכרה בנטיה טבעית בכל החי אשר על פני הארמה ובכל מלא היקום, בכל מקום שחיים נמצאים שם. במקום שמתפתח השכל השופט — המכחין את ערך הקיום לא בהכרעה טבעית כי אם בשפיטה שכלית — תיכף ומיד שלטונה של הנטיה הטבעית מתחלש. תיכף ומיד כשהשכל מתעורר אפילו מעט, אעפ"י — וגם מפני זה — שעדיין איננו מספיק להכריע ולהורות בתוקף את דרך החיים, הרושם השלילי של סמירת המצב הקודם כבר נגלה וניכר. וגם זה הוא לטובה ושכלול, כדי שמתוך חפצי-הקיום הכללי, שאיננו זר גם לשכל, יעור בזה גם הוא, והמצב החדש המעולה, מצב ההכרה, ימחר על ידי זה ויבא ויתבסס על המצב הקודם, עד שלא יגיע אותו הרושם השלילי למדה גדולה מאד. תכונת השכלול של האדם ביחוד לא חתן לו להשאיר לעולם במעמדו הטבעי, ומתרומם הוא ועובר אל מדרגת ההכרה, ומאכזר בה הרבה מסגולותיו של האינסטינקט — שהוא אמנם יותר בטוח במהלכו ויותר מכוון בפעולתו לקיום החיים, אבל סוף סוף מסגל הוא לו אותן עצמן בצורה יותר יפה ומשוכללה. בכל זמן שהאדם וכל החיים נתונים במעמדם הטבעי פועל עליהם האינסטינקט של שמירת הקיום והמשכת ההויה. וכל מה שהם מתחילים להיות יותר בעלי תרבות והכרה הנם צריכים לעשות את המעשים הקודמים בעצמם, לא מתוך דחיפה פנימית עזרת, כי אם מתוך הכרה פנימית ברורה.

כט) ואומרנו ואיש כי לא יהיה לו גואל. על דרך אומרם ז"ל (סנהדרין צ"ג.) אין איש אלא הקדוש ברוך הוא דכתיב (שמות ט"ו ג') ה' איש מלחמה. כשלא יהיה לו גואל כי אין איש שם על לב אין מנהל ואין מחזיק ביד אומה ישראלית להשיבה אל אביה, אל תאמר כי ח"ו אבדה תקוה, אלא והשיגה ידו ומצא כדי גאולתו, אמרו ז"ל (סנהדרין צ"ח) כי היסורין והגלות הם תקון האומה להכשירה, והוא מה שרמו והשיגה ידו על דרך אומרנו (דברים כ"ט) יד ה' היתה בס שהיא מרת הגבורה החוכטת באומה בגלות המר, ובכמצעות זה ישיג למצוא כדי גאולת הבית:

כט) ואומרנו ואם לא מצאה ידו די השיב. פירוש אם יראה האדון כי אין כח בעם לסכול חבלים עוד ורבו חוכותיהם למעלה ראש ואפס בהם כח הסכל, והיה ממכרו עד שנת היוכל שהוא זמן המוגבל לגאולה בעתה. ואז יוצא כיוכל ושכ לאחוזתו כי קץ הגלות ישנו אפילו יהיו ישראל רשעים גמורים ח"ו:

1. ויקא

פירושון אחיך ומכר מאחוזתו ובא גאלו הקרב אליו וגאל את ממכר אחיו: ואיש כי לא יהיה לו גאל והשיגה ידו ומצא כדי גאולתו: וחשב את-שני ממכרו והשיב אתה-עניך לאיש אשר מכר לו ושכ לאחוזתו: ואם לא-מצאה ידו די השיב לו והיה לממכרו פני הקנה אתו עד שנת היוכל ויצא ביכל ושכ לאחוזתו:

2. אמרנו ויקא

כי ימוך אחיך וגו'. פרשה זו תרמוז ענין גדול והערה ליושבי תבל, כי ימוך על דרך אומרנו (קהלת י"ח) בעצלתים ימך המקרה, ואמרו ז"ל (תענית ד') עשיתם לאותו שנאמר בו (תהלים ק"ד) המקרה במים עליותיו מך, כי כשהתחוננים מטין מדרך הטוב מסתלקים ההשפעות ומחמסכן עמוד הקדושה, כי העיקר תלוי בהתחוננים, ואמר ומכר מאחוזתו ירצה על המשכן משכן העדות אשר הוא אחוזתו ית' שבו השרה שכינתו וכעונותינו נמכר הבית ביד האומות, וכמאמרם ז"ל (מדרש תהלים ע"ט) בפירוש פסוק מזמור לאסף כאו גוים וגו', והודיע הכתוב כי גאולתו היא ביד הצדיק אשר יהיה קרוב לה' על דרך אומרנו (לעיל י"ג) כקרובי אקדש הוא יגאל ממכר אחיו, כי האדון ב"ה יקרא לצדיקים אח ככיוכל דכתיב (תהלים קכ"ב) למען אחי ורעי, והגאולה תהיה בהעיר לבות בני אדם ויאמר להם הטוב לכם כי חשבו חוץ גולים מעל שלחן אביכם ומה יערכ לכם החיים בעולם זולת החברה העליונה אשר הייתם סמוכים סביב לשלחן אביכם הוא אלהי עולם ב"ה לעד, וימאים בעיניו תאוות הנדמים ויעירו כחשק הרוחני גם נרגש לבעל נפש כל חי עד אשר יטיבו מעשיהם, ובוה יגאל ה' ממכרו, ועל זה עתידין ליתן את הדין כל אדוני הארץ גדולי ישראל ומהם יבקש ה' עלכון הבית העלוב:

4. ה' תוך עק א' ס' א

כנסת ישראל עומדת היא עכשיו על המעבר, לצאת מתוך חיים אינסטינקטיים, לחיים של הכרה, האינסטינקט הטבעי הוא יותר בטוח במהלכו, ויותר מכוון בפעולתו לקיום החיים, אבל התכונה המשוכללת של האדם, לא תתן לו להשאיר לעולם חנוק במעמדו הטבעי, ובעל כרחו של האדם מתרומם הוא מחוגו, ויוצא אל המדרגה ההכרית, שבה הוא אובד הרכה מסגולותיו הטבעיות,

אבל סוף כל סוף הוא מסגלם לו בצורה יותר יפה. ככל החיים והאדם, שבכל זמן שהנם נתונים במעמדם הטבעי, פועל הטבע עליהם להחכימם בחכמת שמירת החיים והמשכת ההויה, וכל מה שהם מתחילים להיות יותר בעלי תרבות והכרה, הנם צריכים לעשות את כל הדברים הללו עצמם מתוך הכרה פנימית ברורה, ולא מתוך דחיפה פנימית חזקה ועזרת, כך הוא מעמד האומה בגולה ליחש היהדות, הוקרת האמונה ושמירת התורה. במצב התרומה, האינסטינקט של חפץ הקיום הלאומי רדה בכל יחיד לשמור את הדת, ולכבד את האמונה בכלל, מהכרה פנימית טבעית שבהפרד כל אחד לעברו כוזי הרת יבוטלו רגשי האומה ותתפוצץ ותתבטל. כל זה היה כמצב חזק עד שלא החל לזרח האור של התחיה הלאומית, מתוך חפץ והכרה, ומתוך כסיס מעשי, מתוך המשכה חזקה להתאסף לארץ ישראל וליסד מחדש חיי העם הקדמונים כימות עולם. שאז, בעוד לא היו הומנים מטוגלים לכך, לא מצדנו ולא מצד העולם, וההכרה הברורה בחפץ קיום האומה וארחות תחייתה לא היה אפשר לה לצאת אל הפועל, אם היה בא איוה רפיון בההשפעה הטבעית, היתה הסכנה איומה מאד. עתה בא התור להכרה הברורה, שכשתשלם תחולל גדולות הרכה יותר מכל פעולות ההכרה הטבעית העזרת לקיום האור האלהי, לדעת ה' המיוחדת לישראל, לאמונה ולשמירת התורה, שהיא כולה ארחות חיים לישראל. אבל כעת, אחרי ההתנוצצות בתור התחלה קטנה, גרם הדבר לביטול וחלישות האינסטינקט ביחש לקשר הדת והאמונה, וההכרה לא השלימה את תפקידה, על כן הננו משתוממים למראה ההריסה. אבל עלינו לא להשתומם ולהתיאש, גם לא לשבת בחיבוק ידים מבלי עשות דבר, כי אם עלינו לדעת איך לאתנו בשרשי תחיית הרוח, ולהפרות את ענפיו. אם אי אפשר לנו להשיב מיד את האבדות כולן, נתאמץ להשיב את אשר נוכל. בומן שהפרצות באות מרוח בערות, מבהמיות וטמטום הלב, או אם נוקקים לרפואה על ידי תזויית רוח והוספת דעת, מבלי לפנות אל תיקון המעשים, יוכל הדבר להביא תקלה, לחשוב את הרוח והרעיון לדבר מספיק בעצמו, ואותו לא יקלטו יפה, ותגדל המהומה. לא כן הדבר כשהסכה הפנימית של המכשולים כולם היא הארה פנימית לקראת הכרה ברורה, שהחלישה מדי התגלותה את כחו של האינסטינקט. אמנת הדבר, אם נשאיר את המצב כך, ילך הדבר מדחי אל רחי. אבל כשנחל להאיר את הרוח, ולשכלל יותר ויותר את ההכרה הפנימית, למהר להביאה לידי גילוי, או תחל היא בעצמה להשיב את כל מה שנאבד לנו על ידי נפילת האינסטינקט בצורה יותר בהירה, והחיים הרוחניים ישונו לקבל צורה מאירה, ולב כנים יחל לשוב אל אבות, והחיים יוחלו להיות יותר מלאים טל תחיית קודש, והכרת האמונה, כבודה והוקרתה, וחמדת קיום המצוות לשכלל את החיים הישראליים, תשוב לנו בכל יפעת הודה והדרה, ותגלה את פעולתה לטובה, במקום צמיחת קרן לבית ישראל, בארץ חמדה, במקומות תחייתה, ביחוד בערי יהודה, ההולכות ומשתכללות לאטן.